

מתוך סדרת הספרים "לב המועדים"

יהוה לב המועדים

גליון לח הלכות והליכות בענין תשעה הימים

ריח להעביר הזוהמה: מותר לשים בושם או כל דבר שמעביר הזוהמה לפי שאינו נחשב כרחיצה (פסקי תשובות ע"פ ביאור הלכה ד"ה סיכה).

רחיצת פניו וידייו: פניו ורגליו מותר רק בצוננים (משנ"ב תקנא סקצ"ד).

רחיצת רגליו: בט' הימים מותר לרחוץ את רגליו בסבון עם מים צוננים, והטעם: דלענין זה כולנו איסטניסים (הגריש"א פסקי תשובות או"ח עמוד מ"ט).

רחיצה לצורך רפואי: לצורך רפואי מותר להתרחץ אף בחמין, ואפילו בשבוע שחל בו, היתר זה כולל גם אדם חלוש שאמר לו הרופא להתרחץ כל יום (משנ"ב תקנא ס"ק פח).

רחיצת קטנים: קטנים שהרגילות לרחצם כל יום יש להקל משום דהיינו רביתיהו [שהרחיצה חשובה להם לצורך גידולם] (שו"ת קנה בשם ח"א לב) וא"צ להקפיד אבר אבר, ומותר גם בסבון עד גיל בר מצווה (הגרנ"ק קרא עלי מועד פ"ג ס"ק מ"ז), ויש שכתבו דשרי עד שנה לפני הבר מצווה (הגרנ"ק שם פרק ג הערה מ"ז).

אכל באלו שאין מקפידים לרחצם כל יום, יש לחלק בין הגילאים, עד גיל חמש אין איסור לרחצם, ואח"כ דינו כמו גדול שרוחץ לפי הצורך (שיעורי הגר"מ), ויש שסוברים שילדים עד גיל חינוך רשאים להתרחץ מעבר לכך אסור (הגריש"א גלאט מהדורא כא עמוד 146).

צחצוח שיניים: בתשעת הימים מותר לצחצח שיניו אף למי שאינו מקפיד על כך בכל יום, והטעם: שלא הוי בגדר רחיצה אלא בגדר רפואה (הגרש"א שלמי מועד פרק צ עמוד תפד).

איסור אכילת בשר

אכילת בשר: מנהג בני אשכנז [וכן נהגו הרבה מבני ספרד] שלא לאכול בשר ואפילו בשר עוף מר"ח (שו"ע תקנא י). והטעם: מפני האבלות, לפי שאכילת בשר היא שמחה כדאמרינן שאין שמחה אלא בבשר ויין.

משנכנס אב ממעטים בשמחה ובר ישראל דאית ליה דינא כהדי [נכרי] כותי לשתמיט מיניה דריע מזליה (טושו"ע תקנא א).

איסור רחיצה

איסור רחיצה: מנהג בני ספרד להימנע מרחיצה רק בשבוע שחל בו. ומנהג בני אשכנז מראש חודש עד עשירי בחצות היום שלא לרחוץ גופם אפילו בצונן (שו"ע תקנא מ"ז, משנ"ב שם ס"ק פח) אף מי שמצטער הרבה, דמה שמצטער אינו סיבה להתיר לפי שתיקנו איסור רחיצה בשביל צער (הגרש"א הליכות שלמה בין המצרים פרק יד יח דבר הלכ בו), וכן דעת החזו"א שאסור אף עם מים קרים אף הרגיל לעשות מקלחת (אורחות רבינו ח"ב תשעה באב מ"ז).

והוסף הגרש"א (שם) דהמצטער בהרבה וסבלו רב מחמת החום מסתבר שעל דעת כן לא תקנו כן.

ויש שכתבו: שהאיסור הוא רק ברחיצה של תענוג וכל רחיצה של נקיות אין איסור ולכן שרי להתרחץ בימים החמים שאין בוונתו ברחיצה אלא להעביר הזוהמה (שו"ת שלמה חיים ריט, אנר"מ אהע"ז ח"ד סימן פד).

איסטניס: מי שהוא איסטניס ומזיע הרבה ורגיל לרחוץ כל יום את כל גופו, ובפרט למי שרגיל גם בחורף להתרחץ כל יום יש להקל לרחוץ בתשעת הימים בצונן וללא סבון, ועדיף לרחוץ אבר אבר, (כלומר שלא יעמוד כל גופו תחת המקלחת ויתרחץ אלא ירחוץ כל אבר בנפרד) (הגריש"א לקנות חכמה בין המצרים עמוד 5).

מצטער: מצטער מחמת ריבוי הזעה שאינה יורדת ברחיצה במים בלבד יש להקל לשמוץ אף בסבון במקומות המלוכלכים (הגריש"א לקנות כמה בין המצרים עמוד 5).

מקום המלוכלך: מקום המלוכלך בגופו רוחצו אף בחמים (הגריש"א גלאט תשס"ה עמוד 146).

איסור שתית יין

שתית יין: "נוהגים שלא לשתות יין מר"ח" (שו"ע תקנא ס"ק י), **והטעם:** מפני האבלות ולפי ששתית יין היא שמחה כדאמרינן שאין שמחה אלא בבשר ויין

מיץ ענבים: איסור שתית יין כולל מיץ ענבים (תקנא ס"ק ס"ו, הנרשוא הליכות שלמה דבר הלכה פרק יד יג).

לערבב יין בעוגה: אין לערבב יין בקמח המיועד לאפית עוגה **והטעם:** שמא ישכח ויבוא לשתות ממנו, **עירב:** אם טעם היין מורגש אין לאכול את העוגה, ואם אין טעם היין מורגש מותר לאוכלה, **מסופק** אם **עירב בעוגה** רשאי לאוכלה (הגר"ש"א גלאט מהדורא כא עמוד 145).

סעודת מצווה: בסעודת מצווה כגון ברית, פדיון הבן, או סיום מסכת מותר באכילת בשר ובשתית יין (שו"ע תקנא ס"ק י הג"ה).

סיום: בתנאי שלא מיהר או איחר לימודו מתוך מטרה לערוך סעודה בימים אלו, **והטעם:** דנקרא שאין השמחה משום סיום המסכת אלא השמחה באכילת בשר ואין זו סעודת של מצווה (שו"ת מנחת יצחק ח"ב ס, כג), ההיתר לסעודת סיום הוא רק למי שרגיל לעשות סעודה בסיימו מסכת.

השתתפות אחרים בסעודה: שרי רק אם היו באים גם בזמן אחר משום רעות (משנ"ב תקנא ס"ק יג ועיין ביאור הלכה בענין סיום).

איסור כיבוס

איסור כיבוס: שבוע שחל בו תשעה באב, אסורים לספר ולכבס, אפילו אינו רוצה ללבושו עתה אלא להניחו לאחר ט' באב, ואפילו אין לו אלא חלוק אחד, אסור וכו' וברמ"א כתב ואנו נוהגין להחמיר בכל זה מתחילת ראש חודש עד אחר התענית, אם לא לצורך מצוה וכו' (שו"ע תקנא ס"ק ג).

אופנים שהכיבוס מותר: אם אין לו כתונת לכבוד שבת מותר לכבס, אך עדיף על ידי גוי, ואם אין לו אלא חלוק אחד מותר לכבס עד שבוע שחל בו תשעה באב (משנ"ב תקנא ס"ק לב).

חולה: מותר לכבס לצורך חולה כפי הצורך כגון מי שיש לו פריחה בעור וכדו' וכן בבתי חולים ובבתי אבות לזקנים מותר לכבס כפי הצורך **והטעם:** דאין בוונתם לתענוג אלא לצרכי בריאות החולה (הגר"ש"א הליכות שלמה פרק יד הלכה יג דבר הלכה שם יט), וכן מותר לצורך מצוה (משנ"ב תקנא ס"ק י"א).

אכילת בשר בשבת: שבת שחל בתשעת הימים, מותר באכילת בשר ויין אף בסעודה שלישית שממשיכים אותה כלילה מאוחר, **והטעם:** דכיון שמזכיר שבת בברכת המזון בעבורו עדיין שבת היא וה"ה בשבת חזון (משנ"ב תקנא ס"ק נו).

תבשיל שהתבשל עם בשר: נהגו לאסור (משנ"ב תקנא ס"ק סג), אך לבשל בסיר בשרי נקי פשוט שמותר

נפלה חתיכת בשר לתבשיל: אם יש שישים כנגדו בתבשיל מותר ואם אין שישים כנגד הבשר התבשיל אסור (משנ"ב תקנא ס"ק סג).

חולה בבשר ויין: חולה הזקוק לכך רשאי לאכול בשר וכן הדין בילד הזקוק לכך מבחינת בריאותית (משנ"ב תקנא ס"ק סא, הגר"ש"א גלאט מהדורא כ"א עמוד 145).

עדיפות בשר או עוף: במצב שבו זקוק אדם לאכול בשר עדיף שיאכל בשר עוף מאשר בשר בהמה וכל שכן שעדיף בתפוחי אדמה שהתבשלו עם בשר (עיין משנ"ב סימן תקנא ס"ק סד, אור לציון ח"ג פרק כו תשובה ו ע"פ מג"א לקמן). **הטעם שמקילים בבשר עוף כיון שאין מקריבים מהם קרבנות וגם אין שמחה אלא בבשר בהמה** (מג"א תקנא ס"ק כח, שעד"צ שם ס"ק סט).

קטנים בבשר ויין: קטנים אסורים בבשר ויין תחילת האיסור גיל חינוך (משנ"ב תקנא ס"ק ע הגר"ש"א אלישיב גלאט מהדורא כא עמוד 145).

אכילת בשר לקטנים בער"ש: אם דרכו ליתן לקטנים סעודת שבת בער"ש כשעה או שעתיים לפני השקיעה מותר ליתן להם בשר אף בתשעת הימים, **והטעם:** לפי שנוהגים כן בכל שבת מותר שהרי האיסור ליתן לקטנים הוא משום חינוך, וכיון שבסעודת שבת מותר לאכול בשר וזה אצלם סעודת השבת אין להחכם שלא יאכלו, אלא אדרבה שיאכלו סעודת שבת (אג"מ ח-או"ח ח"ד סימן כא ס"ק ד, ומקור השמעתא סימן תקנב ס"ק ב).

אבל בלאו הכי אסור ליתן לקטנים בשר בער"ש אפילו אחר חצות, והטעם: לפי שאין שום טעם להתיר באכילת בשר בערב שבת לאחר חצות וקטנים אסורים כגדולים. (שם).

שכח ובירך על בשר או יין: שכח שימים אלו אסורים באכילת בשר ושתית יין ובירך, יטעם, **והטעם:** כדי שלא יהיה ברכתו לבטלה, ואינו נחשב עובר על מנהג: דבכל שהוא לא משום שמחה איכא ולא משום אבילות (פאת השדה מע' בין המצרים ס' א אות ד, שו"ת שבט הלוי ח"ט ס' קלא).

כיבוס לקטנים: כתב הרמ"א (תקנא יד) "שנהגו להקל בכיבוס בגדי קטנים", והכוונה קטנים: הגר"ח ק בשם חזו"א (קרא אלי מועד ס"ד הערת הגר"ח אות יז) כתב שיש להחמיר בקטנים אפילו בני שנה כיון שאפשר להלביש את הבגד מלובלך, יש אומרים: עד גיל שלוש ארבעה שדרכם ללכלך (לבוש תקנא). יש אומרים: עד גיל 5 (הגרנ"ק קרא עלי מועד פ"ד הערה ד) יש אומרים: דבזמנינו יש להקל אף בגיל שמונה (הגר"ש"א הליכות ומנהגים בין המצרים עמוד מה), והיינו גם לילדים בגיל קצת יותר גדול, שכבר אינם מתלכלכים בצוואה וכדו' רק בחול וכדו' ואי אפשר להכין להם בגדים לכל תשעת הימים, יש להקל לכבס להם, אך בשבוע שחל בו תשעה באב ראוי להחמיר (הגר"ש"א לקנות חכמה בין המצרים עמוד 6), ואם נגמר להם הבגדים ואין מה להלבישם מותר גם בשבוע שחל בו תשעה באב.

בדינו: לא יכבס אלא מה שהוא צריך לתשעת הימים, ואינו צריך לצמצם בזה, ואפילו אם יש לו ספק שמא יצטרך להם מותר לכבס (הגר"ש"א שערי נחמה בין המצרים עמוד מד).

צורת הכביסה: במשנ"ב (תקנא ס"ק פג) כתב "ומ"מ לא יכבסו הרבה יחד ויכבסו בצנעא" והיום שמכבסים במכונת כביסה אפשר לכבס הרבה יחד (הגר"ש"א שערי נחמה בין המצרים עמוד מד).

תלית הכביסה: מותר לתלות הכביסה בפרהסיא כאשר ניכר שהם בגדי קטנים (הגר"ש"א גלאט תשס"ה עמוד 147, הגרנ"ק קרא עלי מועד פד הערה ב 147). ובדברים שאין ניכר שהם של קטנים כגון מגבות אין לתלות בהו"ץ (הגרנ"ק קרא אלי מועד פ"ד הערה ד).

העברת כתם מבגד נקי: יש אוסרים (אורחות רבינו ח"ב עמוד קלב, וכן מובא בשו"ת אור לציון ח"ג פרק כז תשובה כח).

ויש מתירים, והטעם: משום דאין התעסקות בניקוי כתם מביאה לידי הסתה הדעת מהאבלות (הגר"ש"א הליכות שלמה פרק יד, טו).

לכבס ולהניח לאחר תשעה באב: אסור לכבס בגדים מר"ח אב עד י" אב ואפילו אינו רוצה ללבוש את הבגדים המכובסים עד אחרי תשעה באב, והטעם: דנראה כמסיח דעתו מן האבלות (משנ"ב תקנא ס"ק כא), ואין הבדל בין כיבוס ביד לכיבוס במכונה.

כיבוס על ידי אחר או גוי: אסור לתת לכבס למי שנוהג לכבס עד שבוע שחל בו תשעה באב, ואף ליתן לנכרי אסור, איסור זה כולל גם את בגדי הזיעה הסמוכים לגוף (שו"ע תקנא ס"ק ג בהג"ה), והטעם

שמחמירים בזה אע"פ שאמירה לאינו יהודי שרי בשאר איסורין דרבנן, משום חומרא דת"ב (שערי תשובה סימן תקנא ס"ק יז).

בגדים האסורים בלבישה

אסור ללבוש בימים אלו בגדים מכובסים (משנ"ב תקנא ס"ק כה), חמורים מהם בגדי שבת, חמורים מהם בגדים מנהוגים, וכל שכן שלא ילביש בגדים חדשים (משנ"ב תקנא ס"ק ג).

בגד הסמוך לגופו: בגד סמוך לגופו כגון גופיות שמחליפים מידי יום מחמת הזיעה וכן מגבות מותר להשתמש במכובסים (שו"ת שלמה חיים ח"ד ס' יד), ויש שנהגו להכין גם בגדים אלו קודם תשעת הימים.

בגדי זיעה: בגדי זיעה שלובשם על בשרו וכן גרביים אם מניעת החלפתם גורמת קושי מותר להחליפם (הגר"ש"א הליכות שלמה פרק יד ס"ק יב).

לבישת בגדי שבת:

חתן וכלה: אע"פ שלבישת בגדי שבת נאסרת, התירו לחתן וכלה באירוסין,

בר מצווה: מותר להורי הילד ללבוש בגדי שבת לכבוד הבר מצווה (הליכות שלמה פרק יד ס"ט).

לצורך ברית: לצורך ברית הותרו בגדי שבת אולם רק להורים ולמוהל לסנדק ולא לקוואטר (ויש שהתירו גם לקוואטר) (שו"ע תקנא יא, משנ"ב שם ס"ק ג, הגר"ש"א גלאט תשס"ה עמוד 147).

פגישות: לכתחילה יש להימנע ללכת לפגישות עם בגדי שבת ובמקום הצורך (שאין בגדי יום חול יפים) יש להתיר ללבוש בגדי שבת ובגדים מכובסים (הליכות שלמה דבר הלכה פרק יד טו, הגר"ש"א אשרי האיש פרק סט ג).

תנאים: מן הראוי לדחות מסיבת תנאים בתשעת הימים לאחר ת"ב אבל השידוך (ווארט) שרי, והטעם: שמא יקדימונו אחר, וכיבוד שמחלקים בו שרי, (הגר"ש"א לקנות חכמה בין המצרים עמ' 5).

הכנת הבגדים

הכנת בגדים: מאחר ותשעת הימים הם ימים חמים וקשה להימנע מלהחליף בגדים כל תשעת הימים, לכן נוהגים להכין את הבגדים לפני ראש חודש, כדי שלא יהיו בכלל מכובסים ויוכל להחליפם במ' הימים,

דרך הכנתם: ילבש כל בגד לפני תשעה באב עד שיראה שהוא קצת משומש וזמנו כמחצית השעה (הגריש"א אלישיב פסקי הלכות עמוד מה).

שכח להכין: יכול להניח על הרצפה וידרוך עליו מעט או יניח ע"ג קרקע שאינה מרוצפת (כרם שלמה יור"ד ס' שפט).

לבישת בגדים בשבת לצורך חול: בשבת אין להכין בגד לצורך לבישה בחול, משום איסור "מכין משבת לחול". אך בשבת בבוקר כשלוש את בגדיו יכול ללבוש בגדים אחרים מכובסים, ושוב אחר מנוחת הצהריים יכול שוב להחליף בגדים ולבשם עד מוצ"ש כדי שיהיה לו מלאי מספיק של בגדים שאינם מכובסים (ובאופן זה לא ניכר שזה הכנה לצורך חול). ולא שייך בזה איסור מכין כיון שנהנה מזה בשעת לבישתו.

ויש להיזהר מלומר שעושה כן בעבור הכנה דכה"ג אסור מצד מכין והוא זלזול בכבוד השבת (הגריש"א ברכת משה או"ח עמוד קכ).

קניית דברים חדשים

"אין לקנות דברים חדשים גם אם הם מיועדים לשימוש אחר ת"כ" (משנ"ב תקנא ס"ק מט), איסור זה כולל גם נעלים ובגדים שאינם חשובים, כמו כן אין לקנות חפצים בעלי חשיבות מסוימת (תקנא ו ז).

כאשר ישנו חשש סביר שהמחיר יעלה או בהזדמנות חד פעמית לקנות בזול מותר (משנ"ב תקנא ס"ק יא).

קניית בגדים לקטנים: אסור לקנות בגדים בתשעת הימים ואפילו לקטנים (הגריש"א פסקי הלכות עמוד מה).

קניית בגדים: אסור בקניית בגדים, אמנם דבר שצריך לבריאות מותר (כגון עדשות של משקפים ולא המסגרת).

חידוש נעלים בתשעת הימים: מותר לקנות וללבוש נעלים אפילו בת"כ כשאין לו מה ללבוש, והטעם: משום דקשה לילך יחף ובפוזמקאות בלבד (אגרו"מ האו"ח ג סימן פ, הגריש"א לקנות חכמה בין המצרים עמוד 7).

קניית תפילין: מותר לקנות תפילין בתשעת הימים, והטעם: דלא אסרו אלא משא ומתן ואפילו אינו של שמחה, אבל מה שקונה למצווה מותר (אגרות משה האו"ח ח"ג סימן פ).

ציפורניים: מותר לקצוץ ציפורניים בתשעת הימים ויש אוסרים בשבוע שחל בו ולכבוד שבת יש להקל (משנ"ב תקנא ס"ק כ).

קניית טלית גדול: אין לקנות טלית גדול בימים אלו ואע"פ שהיו לדבר מצווה כיון שצריך לברך עליו שהחיינו, טלית קטן: טלית קטן שאין מברכים עליו שהחיינו שרי (אגרות משה ח או"ח ג סימן פ).

קניית ספרי לימוד: קניית ספרי לימוד מותרת, והטעם דאין בזה שמחה כ"כ ונחשב כצורך מצווה (הגריש"א ח"ש אורחות הלכה פרק יד הערה 26, הגריש"א גלאט תשס"ה עמוד 148). והוסף הגר"ק (בספר קרא עלי מועד פרק ד יג בהערות) דווקא אם צריך בהם בתשעה הימים.

תפירה: אסור לתפור בימים אלו בגדים חדשים (שו"ע תקנא ס"ו ז). **תיקון בגד:** מה שכתב הרמ"א (בסימן תקנא ט) שתיקון בגד אסור היינו עשיתו מחדש והתקנתו מחדש, אבל תיקון בגד ישן או תפירה קרע, מלאי, כפתור, וכיו"ב אינו בכלל האיסור, וכן מותר להחיל ציצית בבגד (הליכות שלמה יד, טז ד"ה ה).

סירוק פאה נוכרית: עם חומרים אסור, והטעם: דהוי כביבוס ושטיפה, בלי חומרים מותר דאין זה בכלל גיהוץ (הגריש"א גלאט תשנ"ט).

צחצוח נעלים: אף שאין איסור לצחצוח נעלים בימים אלו מ"מ אם אינו רגיל לצחצוח נעליו באמצע השבוע יש להימנע מלצחצוח בטי הימים ובער"ש שרי (הליכות שלמה בין המצרים יד יז, הגריש"א גלאט תשנ"ט עמוד 147).

הברשת כובע: הברשת כובע מאבק מותר (הגריש"א לקנות חכמה הבין המצרים עמוד 6).

רחיצת רצפה: נוהגים שלא לשמוף הרצפות אלא א"כ מלוכלך ביותר ולכבוד שבת מותר, וגם ששומף לכבוד שבת נהגו שלא לערב חמרי ניקוי כרגיל אלא במים בלבד (הגריש"א הליכות שלמה פרק יד – כא דבר הלכה שם ל). ומיהו הגריש"א כתב שטיפת הרצפות מותרת אך מי שאינו נוהג לשמוף כל שבוע ראוי להחמיר ולצורך שבת שרי (לקנות חכמה בין המצרים עמוד 11).

נתינת מתנה: אין לתת מתנות בתשעת הימים וכן אין לשלוח פרחים והטעם: לפי שגורם שמחה ומשכנס אב ממעטים בשמחה ואין לגרום שמחה לחבריו (מועדי ישרון פרק ז הערה 162).